

Oda lehet félni a *Haldokló rabszolgá*hoz és más, a kőből éppen csak kibontott szoborhoz, mert mindenki a *Dávidot* nézi, és fotózza körbe, önarcképpel vagy anélkül, rázoomolva az ágyékra szemből, jobbról, balról, a parittyára hátulról, van választható nézőpont bőségesen. Ez az eredeti az Accadémián, de van két kültéri másolat is, egyik a Michelangelo téren fenn magasan, a San Miniato alatt, a má-

Dobai Lili 11

LILIOMOS

sik a Palazzo Vecchión, a palota bejáratánál. De ha az arcára nézünk, keressük a tekintetét, hiába is, mert máshova koncentrálnak, figyel összpontosít. Évszázadok óta: a győzelemre. Michelangelo meggyőző pontossággal és természetességgel jelenítette meg ezt is az arcon. A bal szeméről volt egy nagyon jó gipszmásolatunk, de eltűnt a költözések lejtőin, dombjain és a „múltak iszapján”. Jó nézni az egészet, egyben. Alulról felfelé, mert magas posztamensen áll. A Bargellóban megnézem a két másik nevezetes *Dávid*-szobrot, Donatellóét és Verocchióét. Mindegyik jó. De Michelangelóé összehasonlíthatatlanul több. Más. Látni a különbséget, amihez nem kell magyarázat.

Botticelli *Annunciáció*ján az Angyal kezében a szépséges fehér lilium. Egy szál. Légies az angyalszárnyakkal együtt, ahogy Mária felé nyújtja.

Az jó, ha jó sok van a jóból, a finomból. De hogy ennyiféle! Csak nézem az üvegpult mögött a rengeteg fajta cantuccinit, és azt sem tudom, melyikből kérjek. Kérek a pisztáciásból, a mandulásból is, a csokidarabkásokból is, és a csokis tésztaújakból is, és végül mindegyikből egy-egy darabot. Szép, nagy, fehér papírzacskóba szedegeti a fiatal lány, a tömötté vált zacskón felirat: Mercato Centrale Firenze. A karomban tartva vonulok vele végig a piacon, mert megyünk még a zöldségekhez, és friss, zsenge, egészen kis levelű ruccolát is veszünk, a kedvenc nagy pultnál pedig proscuttót, több fajtát, meg sajtokat, csak úgy látványon alapuló rámutatással, hiszen mindegyik finom, meg még ami eszünkben jut, mindenfelét. Száritott vargányát, és olajban paradicsomot, és dinnyét is. Különféle olívaolajakat, és különféle kávékat. Nem tudtam, hogy egyszer ilyen jó dolgom lesz, hogy azt veszek, amit csak akarok. De nem is akarok semmit valójában. Bár azt alig várom, hogy a cantuccinit a reggeli kávémba márthassam. Olasz kávé, toszkán süti, én meg csak nézem a Medici kápolna kupoláját keresztbe tett lábbal a kis erkélyről. Építőművészet. Michelangelo. Bramante. Brunelleschi.

Négy angyali üdvözletes képet rögzít az emlékezetem. Véletlenszerűen. Gábrriel arkangyal Mária előtt térdel éppen leröppenése utáni pillanatban. Érződik a lendület. Fel tudom idézni a részleteket, és azt is, hogy a valóságos festményeken – ellentétben reprodukcióikkal – írás is látszik, az Üdvöz-
12 légyből részletek. Alig észrevehetően, mert a háttérszín és a betűszín ugyanaz, például arany az aranyon. Ahogy Simone Martini és Lippo Memmi aranyalapú oltárképén (1333) az angyal nagy szárnyú, női alak fehér ruhában, és a kezében nem liliomot tart, hanem zöld ágat. A liliomszálak egy vázában vannak közte és Mária között. Szárnyai fehéres-világosak és a szárnyvégeken pávaszemszerű díszítés, szintén világos. És felfelé magasodnak a szárnyai. Ám a váza fölött, a Szentlélek galamb-jelképe körül kis angyalfejek (mintha pufók szárnyas kiscsibékbe lennének befoglalva). Fra Angelico *Angyali üdvözlésén* (1440) a San Marcóban, Gábrriel szárnyán sávosan váltakoznak a színek, bordó, matt-kék, sárga, fehér, halványpiros, a mintázata hasonló a Simone Martini-kép mintázatához: pávaszemhez hasonló és cseppmintához. A szárny felső fele kisebb, a hát vonalának magasságában folytatódik. Az Uffiziben Leonardo Örömhír-hozójának (1472) szárnya madáréra emlékeztet, pihés, tollas, fehéres-sárgás-szürkés-zöldes színű, a formáján is látszik, hogy akár egy felszállás vagy leszállás előtti madár szárnytartása. Botticelli rózsaszínruhás Angyalának (1490) szárnyformája hasonló, de kevésbé naturalisztikus, mint Leonardo festményéé, inkább légies, festői hatáskeresővel törekszik a csoda elhitétetésére.

Fehér liliomszál, ékes liliomszál, ha bármerre is járnál...

Lehet a kő is könnyű. A bronz is. Könnyű hatású. Ha jó a szobor. Amilyen a szárnyaló Merkur-szobor – *Mercurio volante* – ahogy lábujjain, lábujjhegyen áll, kezét magasba nyújtja, mutatóujja felfelé mutat, kecses, légies. Szinte látni azt a képzeletbeli tengelyt, amelyen alulról felfelé kiegyensúlyozódik, pedig előre lendül, nyújtózik felfelé, mintha éppen felszállna, repülne – és ezt nemcsak a sarkára mintázott kis szárnyak jelzik. Bravúros. Évszázadok óta nyúlik, reppen fel a magasba. Lazán, könnyedén. Az Istenek Hírnöke. Hermész. A mitológia és Giambologna szobra szerint.

Kiegyensúlyozódni. Egyensúlyban maradni. Mária igen-jére gondolni. Elfogadni. Ahogy elfogadta a feléje nyújtott liliomot. Fehér mediterrán liliom.

Nézem az Arnót a Ponte Vecchióról, és látom, hogy keskeny, kecses evezős kis sporthajók siklanak ki, mintha az Uffizi alóljönének. Nem nagyon értem, pedig látom, hogy zöld füves kis pihenőrészt is kialakítottak a Képtár alatti partrészen. Kellemes pihenőset. És a kajakok, kenek tényleg az Uffizi alól

jönnek. Mivel van ott egy csónakház is a műkincsek raktára közelében. Alul. Ahová nem jár látogató. Egyetemi evezős klub. Zárt. Pedig szívesen kieveznék onnan. Egyszer. Vannak más zárt terek is. Nagyon megörülök például, hogy a lakással majdnem szemben van egy (volt) Medici-könyvtár. Nézem is a nyitva tartást. Hiába. Nem lehet bemenni, csak ennek és ennek az egyetemnek a tanárai és hallgatói számára. Nem baj. Megyek más-hová. Csak előbb – bánatomban – eszek sok szelet proscuttót és hozzá reszelt parmezán sajtot meg szárított paradicsomot. És friss ruccolát.

13

A Mercato Centrale mellett felállított sátrakban az árusok egyikénél van firenzei-lilomos mintázatú sál is. Sokféle színvariációban. Még majd választanom kell, hogy melyik színűt vegyem meg. Mondjuk az összeset. Vagy majdnem.

Fiesole. Sok villa nagy parkokkal, szobrok, franciásra nyírt sövényla-birintusok, szökőkutak, vagy angolosra hagyott zöldburjánzás. Villa Badia. Nagyon szép a belső udvara, kertje. Igazi reneszánsz. Van könyvtára, faburkolattal, körben fapalcokkal, kettős üvegajtó, olvasgatás közben felnézek, és az egyik toszkán dombról a másakra látok. Kinn a belső kertben kőpadon ülök, meleg a lapja. Az ebédlő terasza is ciprusos dombokra néz, szobrokkal díszített a mellvédje a faragott kőoszlopok felett. Csak nézek, és eszegetem az olívás salátámat. Bogyó csak a tetején van, alatta még sokféle finomság. Nem halok éhen, az biztos. Ebéd után, amíg M a hivatalos ügyeket intézi, még körbejárom a folyosókat, Sok helyen a Mediciek pápai címerének hat darab kissé kidomborodó gömbjét látom. Némelyiknek a legfelső fél-gömbjén megjelenik egy vagy három Medici-liliom is. Az egyetemmé vált villa termeibe is benézek. Elkutatgatnék itt én is. Lenne mit, lenne mivel. De most más dolgom van.

Visszamegyünk az Uffizi folyosóin, szemben a tömeggel, mert a Botticelli-termet a sok ember miatt kihagytuk. Végre tényleg majdnem üres, és lehet a festményeket is látni. Közelről. Viszonylag. Flóra a tavaszban. Szórja virágait, virágos ruhájából. Liliomokat is. Mindenféle szépet. De van az Uffizi-képtár képein különféle állat is, például tengelice Raffaello egyik Madonnás festményén. Tiziano Vénuszáén meg egy kis kutya. Most éppen Leonardo *Hermines hölgyét* is kölcsönkérték Krakkóból. Csupa szépség. Nem lehet csodálkozni Stendhal csodálatán. Még mindig bőven van rá lehetőség.

Giotto színeit fedezem fel és kedvelem meg egyre jobban a Santa Croce kápolnáiban, már nem halványnak látom őket, hanem nagyon is árnyaltnak.

És egyszerűen világosnak. Néhol világítóknak. A pasztell sokszínű árnyalata és árnyalása. Assisiben is csodálatosak ezek a színek. Nem tolakodóak, hanem nagyon visszafogottak légiesek, mintha éppen hogy csak érintenék az anyagot. A világoskékek, világos rózsaszínek, bordók, aranyárgák, és a 14 színek harmóniája. Valahogy egészen más, mint amihez a szemünk szokott. Az erőteljességhez. Giotto színvilága majdnem csak alapszínekből áll, és akár alakjainak felismerhetősége: tiszta, világos, határozott felületek, arcok, mozdulatok. Másik korból, másik síkról ideszállás. Örökervényűen.

Ezeregyedszer is komolyan venni, amit már nem lehetne. És mégis. Mint a mezők lilioma. Egyszerűen lenni a létben. Egyszerűnek lenni. Bízni. Hinni. Nem aggódni. Ráhagyatkozni. A szívre. Ha már oda van beleírva-íródva. Elfogadni. Örömmel. Örömben. Remélni. Bizakodni. Dönteni. Mellette. Mellettem. Egymás mellett.

Jógaórára indulunk, a Brunelleschi-tervezte San Lorenzo bazilikával szemben van a terem. Egy palazzóba megyünk be, és egy nagy reneszánsz teremben tesszük-vesszük-csavargatjuk a testünket. Nem tudom, miért gyorsulunk fel sokszor, de Tess, a jógaoktató-lány nagyon biztató – egyébként egyesült-államokbeli és firenzei olasz a vőlegénye –, az óra végén még gyönyörűséges fehér csipke esküvői ruháját is megmutatja. Szóval ez yoga in American-quick-style. Nem baj. Tess még a fejenállásra is rávesz. Nem is tudtam, hogy még mindig tudok fejen állni. A vérnyomásom is rögtön rendben. Nem kell kávéval felnyomni. Mindezzel együtt nem mondok le a fiorentinós kávémról. Óra után M frissen darálja, főzi, illatos, finom. Ez most teljesen élvezeti kávé, minden haszon és elvárás nélküli. Ülök az erkélyen, beszívom az illatát, nézem a Medici-kápolna tornyát. Felülről. Nem győzők betelni vele, pedig zuhanyozás közben is láthatom, és öltözködés közben is, és este is, mielőtt álomra hajtom a fejem.

Fehér lilomszál, / ugorj a Dunába, / Támaszd meg oldalad / Két arany pálcával, / Meg is mosakodjál, / meg is fésüldödjél, / Valakinek szép ingébe' / Meg is törölközzél.

Bacchus vagy Bacco Michelangelo (Buonaroti) szobra a Bargellóban, de most az Uffiziben Caravaggio festményét (cca.1596-1600) nézem, vagy még inkább szemlélgetem a gyümölcskosarat, és képzeletemből előhívom *Gyümölcskosár* című képének látványát (Rómában láttam valóságban, ahogy a *Nárcissus* is), amelyen minden gyümölcs virul, élénkek a színek, frissességet sugall az egész kép. A beállítása is hihetetlenül jó, szemmagasságban

helyezte el a horizontvonalat, amely az asztal pereme is egyben. A *Bacchus*-festményen sötétek a gyümölcsök színei, egészen feketék a szőlőszemek, feketések a szőlőlevelek, a gyümölcsök pedig barnásak, mert romlásnak indultak. Bacchus arca – vagy Caravaggio önarcképe, amelyet tükörből festett meg, vagy egy barátjának portréja – szomorú, holott teste erőteljes sugárzó. Kioldott és leomló fehér köpenyének kötője szintén fekete, és masnijának közepébe beledugja mutatóujját. Nagyon hangsúlyozott ez a mozdulat, a festmény alsó felének közepére esik. Bizonyára nem nélkülözi a rejtett erotikus utalást. Feketén, fehéren. A másik kezében üvegkehely poharat tart, tele vörös borral, ami megfestve szintén feketés inkább, és rejtvénynek tűnik perspektívája a koncentrikus körökkel ábrázolt folyékonytságot jelezve. Olyan, mintha kifelé döntené a poharat, (nézőt, vendéget) hívó mozdulattal. Mégis valahogy nagyon furcsa ennek a kelyhes pohárnak a megfestése: gyönyörűen pontos a talpa, a pohárszár változatos üvegműves-alakja, a kehelyrész pedig mintha elbizonytalanított lenne. De nem is a pohár, hanem az üvegcancsó, amely visszatükröz egy (szerzői ön)arcképet, ami állítólag a kép megtisztítása után fedeztek fel. Elképzelhető, hogy valamiféle enigmát festett oda Caravaggio, vagyis Michelangelo Merisi. Lehetséges. Bármi.

Gratia plena, dominus tecum ... ora pro nobis... nunc... nunc... nunc... hit et nunc.

A befogadás végső határán túl, már csak letaglóz a sok kép, freskó, szobor, építészeti megoldás. Az egész összkép. Úgy minden. Elhatározom, hogy egy dologra fogok figyelni. Összpontosítok. Egyre. Mégpedig az angyalokra, különös tekintettel az angyalszárnyakra elsősorban az annunciációkon, de a különféle más festményeken is. És némelykor teljesen elképedek. Elképesztenek a festett képek. A festményeken az angyalszárnyak, egészen a szép színes hatalmas szívárványszínezetűektől kezdve a fehér, kék, zöld, színes szárnyúakon, madártollszerűeken keresztül, a már csak jelzészzerű kis piros szárnyacskáig, amelyeket egy kis puttófejre illesztnek, minha golyón lenne két kis jelzés- és tollszerű valami. A legszélsebb eset az, amikor egy „madonna col bambino” témájú festményen, Mária körül ovális keretet adva helyezkednek el, szinte tülekedve a pufók arcok piros szárnyyszerűségekkel, lábai meg szinte tapossák ezeket a kis angyalnak szánt fejeket. Nem is értem. És keresem rá a magyarázatot. És az egész folyamatra: hogyan deformálódnak, minimalizálódnak, komolytalanodnak el a festményeken az angyalábrázolások?

Augusztus elejére kinyílik az árnyékliliom. Illatos, fehér, közepén, ha bele-
szagolok, sárga lesz az orrom hegye. Árnyékliliom-csokor. Az előszoba hű-
vösében, miközben kinn mindent eláraszt a forróság. Napközben. Estefelé
pedig már a nyárvégi fényekkel alkonyodik. Kicsit hűvösödik is. Nyár-
16 utó, őszelő. Tomboló augusztusi várakozás.

Hatalmas méreteivel, meglepő kisebb és nagyobb térbeosztásaival, gyönyörű
alkotásokkal telefestett kápolnáival, belső terében magasan körbevezetett
kis erkélyével – vajon mi célt szolgálhat? – hatalmas kerengőjével a Santa
Croce lenyűgöző. A legdöbbenetesebb azonban a refektóriumban a Vasari
festette *Utolsó vacsora*, amelyen Jézus mintha a hóna alá csapná Jánost.
János már szinte deréktól félig az asztalon fekszik, vagy Jézus ölében: ezt
nem is lehet eldönteni. Ilyet még nem láttam. És pont Vasari festette így, aki
bizonyára tudhatott egyet s mást. Nem hiszek a szememnek. De muszáj.
A restaurálás pontos, nem az túlozta el a jelenetet. Mi is történik itt, milyen
tudás, ismeret, legenda vagy értelmezés van a festményen azon túl, hogy a
kedvenc vagy kedves tanítvány, és az, „akit Jézus szeretett”? Egyszer kiku-
tatnám. Ezt is.

Mennyi mindent kapok, Uram, mi mindent adsz nekem, mielőtt végleg álomra
hajtom a fejem. Szépség, harmónia, csoda, művészet, ritkaságok. Pedig eze-
ket nem kértem, nem vártam. Cselvetésben vagyok. Már nem kérek semmit.
Úgysem számít. És nem számítok semmire. Vagyok ajándékodban. Minden
nap. Igyekszem nem elrontani. Magammal.

Mi az, ami még rajtam múlik, és mi az, ami már nem?

